

Н. Матейко, канд. психол. наук, доц.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ

НАРУШЕНИЕ СОЦИАЛИЗАЦИИ ИНДИВИДА В ПАРАДИГМЕ ХРИСТИАНСКО ОРИЕНТИРОВАННОЙ ПСИХОТЕРАПИИ

Статья посвящена проблеме психических зависимостей человека в парадигме христианско ориентированной психотерапии, в которой аддикция возникает как страсть, моральный недостаток, болезнь души человека. Приводится сравнительный анализ механизмов формирования аддиктивного поведения в традиционном и христианско ориентированном подходах. Представлены основные страсти, характерные человеку. Доказывается, что потакая своим страстям, человек расплачивается собственным здоровьем. Сферой деятельности христианско ориентированной психотерапии является духовно-нравственная составляющая поведения человека, понимание взаимосвязи греха и заболевания, добродетелей и здоровья.

Ключевые слова. Аддикция, страсть, дух, душа, добродетель, христианско ориентированная психотерапия.

N. Matejko, Ph. D., Assoc. Prof.

Vasyl Stefanyk Priкарпатський національний університет, Івано-Франківськ

VIOLATION OF SOCIALIZATION OF THE INDIVIDUAL IN THE PARADIGM OF CHRISTIAN-ORIENTED PSYCHOTHERAPY

The article deals with mental dependency Rights paradigm of Christian-oriented psychotherapy, where addiction appears as a passion, moral flaw, a disease of the human soul. We give a comparative analysis of formation mechanisms of addictive behavior in traditional and Christian-oriented approaches. Submitted main passions specific person proved that indulging his passions, people are paying their own health. The scope of the Christian-oriented psychotherapy is the spiritual and moral component of human behavior, understanding the relationship of sin and disease, integrity and health.

Key words. Addiction, passion, spirit, soul, virtue, Christian-oriented psychotherapy.

УДК 159.9.072

А. Мелоян, канд. психол. наук, доц.

Донецький державний педагогічний університет, Слов'янськ

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

У статті проведений теоретичний аналіз та експериментальне дослідження, що розкривають психологічні особливості прояву інтернет-залежності в юнацькому віці. Автором виділені деякі фактори, що негативно впливають на прояв психологічної автономії від інтернет-простору в юнацькому віці.

Ключові слова: кіберпростір, інтернет-залежність, адиктивна поведінка, стратегії самоствердження, вольовий потенціал.

Постановка проблеми. Метою сучасного етапу розвитку психології є проблема формування цілісної та гармонійної особистості. У наш час актуальність дослідження проблеми інтернет-залежності стає все більш очевидною у зв'язку з ростом кількості інтернет-користувачів в Україні й у світі. Все більше користувачів щодня підключається до "Всесвітньої Павутини". У зв'язку зі зростаючою комп'ютеризацією й "інтернетизацією" українського суспільства стала актуальною проблема патологічного використання Інтернету, що позначена в закордонній літературі І. А. Гольдбергом та К. С. Янгом ще наприкінці 1980-х. Мова йде про інтернет-залежності, синонімами якої в психологічній літературі є поняття Інтернет-адикція, віртуальна адикція, кіберадикція. Передбачається, що Cyber Disorder (CD) увійде в міжнародну класифікацію хвороб DSM-V (Zenhausep, 1995) нарівні з іншими нехімічними адикціями. Більшість користувачів Інтернету складають підлітки та юнаки. З точки зору Дж. Рідчардсона, цей вік є найнебезпечнішим періодом щодо прояву інтернет-залежної поведінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження діяльності людини, оточеної комп'ютерами й іншими елементами інформаційних технологій, являє собою актуальну задачу для психологічної науки. Серед психологічних наслідків застосування інформаційних технологій – техностреси, комп'ютеробія, залежність від ігрових програм і Інтернету. В психологічних дослідженнях цьому питанню присвячено чимало сучасних наукових праць, де звертається увага на небезпеку надмірного користування мережею Інтернет (О. М. Арестова, Ю. Д. Бабаєва, К. В. Боярова, О. Є. Войскунський, А. І. Гольдберг, Н. В. Чудова, К. С. Янг). Вивчені особливості психічних станів користувача комп'ютера (І. Г. Белавіна, Дж. Грохол, О. Ю. Дроздов, Т. Ю. Мітельов, Л. В. Подригало, І. В. Тютюнник). Проаналізовані пробле-

ми інтернет-залежності як різновиду адиктивної поведінки (Б. Л. Браун, В. А. Лоскутова, М. Холл, О. Ф. Шайдуліна, М. А. Шоттон). Психологічні наслідки зловживання комп'ютерною інформацією розглянуто в дослідженнях Л. П. Гур'євої, Е. О. Мулика, О. В. Шинкаренко, О. В. Якушиної. Провідні закордонні дослідники (А. І. Гольдберг, Н. А. Спіра, К. С. Янг) взагалі відверто називають глобальну комп'ютеризацію приватного життя хворобою XXI ст.

Мета статті полягає у дослідженні психологічних особливостей прояву Інтернет-залежності у юнаків.

Виклад основного матеріалу. Термін "інтернет-залежність" ввів в 1996 р. нью-йоркський психіатр А. І. Гольдберг для опису непереборної тяги до використання Інтернету. Ця залежність надає "згубну дію на побутову, учбову, соціальну, робочу, сімейну, фінансову або психологічну сфери діяльності" [119].

Адиктивна поведінка є однією з форм деструктивної поведінки, при якій відхід від реальності відбувається за допомогою штучної зміни свого психічного стану з метою стимулювання й підтримки інтенсивних емоцій шляхом прийому певних речовин або постійної, хворобливої фіксації уваги на певних видах діяльності.

Широке розповсюдження комп'ютерних технологій, які знайшли застосування як у професійній сфері, так й у повсякденному житті мільйонів людей, сприяло виникненню такого нового виду поведінкової адикції, як комп'ютерна залежність. З метою позначення нової форми адикції нехімічного характеру М. Гріффітс (Griffiths, 1995) був запропонований термін "технологічна залежність" [112]. Даний вид залежності автор поділив на два класи: пасивні (наприклад, телевізійна залежність) і активні (інтернет-ігри). Пізніше А. І. Гольдберг (Goldberg, 2004) увів термін "pathological computer use" – "патологічне використання комп'ютера" (PCU), що припускає всі види використання ПК, які не містять соціальної взаємодії. Такий

вид адикції, як "Інтернет-залежність", припускає залучення адикта також і до соціальних взаємодій за допомогою комп'ютера. У західній науковій літературі цей феномен одержав назву Internet Addiction Disorder (IAD) – "інтернет-адиктивний розлад" [119].

За визначенням С. Піла та А. Бродські, "адикт – це людина, яка не навчилася цілеспрямованості у стосунках з миром, яка шукає стабільності у ритуалізованій діяльності" [21]. Англійською мовою порочні, хворобливі пристрасті називаються addiction, звідси виник термін "адиктивна поведінка" – addictive behavior, про яке писали W. Miller та M. Landry, а в нас – Ц. П. Короленко, Т. А. Донських, А. Є. Личко та ін. Сам термін "адикція" стали використовувати як рівнозначний терміну "залежність". У виникненні адиктивної поведінки мають значення багато факторів: особисті особливості, характер впливу середовища, біологічні фактори [25]. На думку багатьох психологів, адиктивна поведінка пов'язана з бажанням людини піти з реального життя шляхом зміни стану своєї свідомості [26].

М. Гриффітс (Griffiths, 1995) поділяє інтернет-залежних на дві групи, виділяючи адиктів (залежних) першого та другого порядків. Адикти першого порядку відчують піднесений настрій під час гри, вони полюбують грати групами у мережі, отримують позитивну підтримку з боку групи, коли перемагають, і саме це є для них головним. Комп'ютер для них – засіб отримати соціальну винагороду. Адикти другого порядку застосовують комп'ютер для втечі від чогось у своєму житті, їхня прив'язаність до машини – симптом більш глибоких проблем (наприклад, фізичні недоліки, низька самооцінка тощо).

Л. М. Доде вважає, що адикція – це феномен, який являє собою компульсивну поведінку з нездоланим потягом; уся сутність його сприймається адиктом і людьми, які його оточують, як існування без контролю.

С. Даулінг розглядає адикцію в аспекті людського розвитку й адаптації. Він вважає, що адикція це спроба вирішення життєвих проблем індивідами, які мають різні рівні вразливості та здатності до швидкого відновлення сил [30].

У 1995 р. А. І. Гольдберг запропонував назву нової "хвороби" – "патологічне використання комп'ютера" і ввів ряд діагностичних критеріїв для визначення цього захворювання. В основних рисах ці критерії відповідали вже описаним у довідниках критеріям патологічної залежності від азартних ігор. Але не було представлено ніяких клінічних матеріалів, що засвідчують правильність вибору критеріїв і існування самого захворювання як такого. З цього приводу погляди психологів розділяються: одні вважають залежність від Інтернету хворобою і припускають методи її лікування, інші ж називають її пародією і говорять, що інтернет-залежності як хвороби не існує.

Юнаки, нерідко відвідують інтернет-сайти, які не відносяться до навчання, використовуючи Інтернет для спілкування й інтерактивних ігор. Неконтрольоване використання Інтернету спричиняє неуспішність у навчанні, виникнення академічних заборгованостей і низки інших проблем. Дослідник М. Орзак (Orzack, 1998) виділив психологічні й фізичні симптоми комп'ютерної адикції [117]. Для психологічних симптомів характерні: неможливість зупинитися; постійне збільшення часу перебування за комп'ютером; при перебуванні поза комп'ютером виникнення почуттів роздратування, спустошеності, депресивного стану; навчально-виробничі й сімейні проблеми. Проявляються такі фізичні симптоми: тунельна поразка нервових волокон руки, внаслідок тривалої м'язової перенапруги, сухості в очах, мігрені, болю у спині.

З метою виявлення інтернет-залежності юнаків були проведені методики "Інтернет-залежність" А. Жичкина і "Сприйняття Інтернету" Є. А. Щепіліна. У 58 % опитаних юнаків спостерігається інтернет-залежність. Для цього відсотка характерна слабка адаптація, низька емоційна стійкість. Юнаки багато часу проводять в Інтернеті, забувають про свої домашні обов'язки, намагаються побудувати відношення з друзями в мережі, у них прослідковуються порушення сну і режиму дня. Через постійне перебування в Інтернеті юнаки втрачають ефективність і продуктивність своєї роботи та навчання. Цим респондентам властиве почуття страху, що через втрату Інтернету їх життя стане нецікавим, їм характерний постійно змінюваний настрій, відчуття пригніченості.

В результаті діагностування за методикою "Сприйняття Інтернету" Є. А. Щепіліної нами було виявлено, що приналежність до інтернет-субкультури проявляється у юнаків на високому рівні – у 36 %, на середньому – у 42 %, та на низькому рівні – у 32 %. Високі бали можуть характеризувати інтернет-залежних юнаків, які створюють свою субкультуру чи субспільноту, яка формується технологічними системами. Головним елементом такої спільноти є простір спілкування – мережа Інтернет.

Інтернет як спосіб спілкування сприймають на високому рівні 56 % юнаків з вибірки, на середньому – 32 % та на низькому рівні – 12 %. Опитані, які отримали високі показники, використовують Інтернет для спілкування за допомогою: телеконференцій; чатів (мається на увазі IRC (Internet Relay Chat); веб-пейджерів (наприклад, ICQ, Instant Messenger); листування електронною поштою (e-mail). У спілкуванні в кіберпросторі вони відчують себе більш впевненими, найчастіше користувач презентує себе по-іншому, ніж у реальному житті, програє не реалізовані в діяльності поза мережею ролі, сценарії, і, не знаючи співрозмовника, створює його образ, відмінний від реального. Інтернет дає можливість бути одночасно у різних місцях, а також спілкуватися з людьми з інших годинних поясів.

Дослідження стратегії самоствердження юнаків (залежних від Інтернету та незалежних) проводилося за допомогою методики "Стратегії самоствердження особистості Є. П. Нікітін, Н. Є. Харламенкова" за трьома шкалами: стратегія самозаперечення, конструктивна стратегія, агресивна стратегія.

Високий рівень прояву стратегії самозаперечення спостерігається у 30 % інтернет-залежних юнаків, низький рівень не був виявлений взагалі. У незалежних від Інтернету юнаків домінують низькі показники та проявляється у 65 % досліджуваних. Отримані дані говорять про те, що у залежних, на відміну від незалежних від Інтернету юнаків, стратегія самозаперечення є домінуючою, може виявлятися в конформному ставленні до групи, в пошуку сильного лідера, полізалежності, в прояві гіпервідповідальності.

Сформовані на високому рівні вміння конструктивно вирішувати проблеми мають 60 % інтернет-незалежних юнаків. У залежних від Інтернету спостерігається зворотній результат, низький рівень мають 60 %, високий рівень не виявлено взагалі. Інтернет-залежні юнаки не вміють вирішувати конструктивно виникаючі проблеми, вони не схильні до обгрунтованого ризику у вигляді спонтанного вияву своїх здібностей. Для них не є характерним прагнення саморозкриття й самовираження.

У 26 % інтернет-залежних досліджуваних спостерігається високий рівень сформованості агресивної стратегії у вигляді виявлення гіперпотреби в самоствердженні у формі вербальної агресії, створення штучних перешкод і пов'язаних з ними станів фрустрації, у вигляді приховування від нього важливої інформації та

емоційної ізоляції. Деяка деструктивність даної стратегії, що включає гіперсамоствердження і примушення у формі агресивних дій, не припускає спричинення збитку іншій особистості. У незалежних від кіберпростору випробуваннях показники за цією шкалою розподілилися іншим чином: високий рівень – у 5 %, середній – у 30 %, низький – у 65 % досліджуваних. Вільні від інтернету юнаки не схильні проявляти агресивні дії, вони не створюють вигадані перешкоди, а намагаються вирішувати проблеми конструктивними діями.

На основі експериментального дослідження виявлено, що у інтернет-незалежних юнаків домінує високий рівень сформованості вольового потенціалу та проявляється у 65 %, середній – у 20 %, низький рівень – лише у 15 % опитувальних. Незалежні від Інтернету юнаки здатні виявляти самодетермінацію і саморегуляцію своєї поведінки. Проявляють вольові зусилля для досягнення мети, також спостерігається вміння мобілізувати свої можливості для подолання труднощів, підкорення юнаками своєї поведінки певній життєвій меті; цією головною метою обумовлені більш окремі цілі, досягнення яких стає засобом на шляху до головної. Також інтернет-незалежні юнаки виявляють здатність утримувати психічні та фізичні прояви, які можуть зашкодити досягненню мети. Вказані вольові якості особистості не тільки реально виявляються, але й формуються у здійсненні нею вчинків.

В результаті проведення діагностики вольового потенціалу у інтернет-залежних юнаків отримані дані розподілилися зворотнім чином ніж у інтернет-незалежних юнаків: високий рівень сформованості сили волі відповідає 14 % досліджуваним, середній – 30 %, низький рівень – 56 %. Отримані низькі показники ін-

тернет-залежними юнаками говорять про те, що особистість не здатна свідомо регулювати свою поведінку (діяльність і спілкування), пов'язану з не подоланням внутрішніх і зовнішніх перешкод. Спостерігається невміння мобілізувати свої можливості для подолання труднощів, також спостерігається впертість і негативізм, які свідчать про недоліки волі.

Аналізуючи й узагальнюючи отриманні результати, ми можемо стверджувати, що на психологічну автономію від кіберпростору суттєвий вплив має сформованість вольового потенціалу та конструктивної стратегії самоствердження у юнаків, яке у свою чергу сприяє комфортній взаємодії з оточуючим середовищем.

Список використаних джерел

1. Боголюбська А. Залежності та шляхи їх подолання / А. Боголюбська // Психолог. – 2007. – № 41. – С. 25-28.
2. Жичкина А. Е. Об особенностях психологических исследований в сети Интернет / А. Е. Жичкина. – Психологический журнал. – 2000. – Т. 21, № 2. – С. 75-78.
3. Максимова Н. Ю. Социально-психологический аспект аддиктивной поведінки підлітків та молоді / Н. Ю. Максимова, С. В. Толстоухова. – К. : 2000. – 200 с.
4. Психология зависимости : хрестоматия / [сост. К. В. Сельченко]. – М. : Харвест, 2004. – 592 с.
1. Bogolyubs'ka A. Dependencies and their possible solutions / A. Bogolyubs'ka // Psycholog. – 2007. – № 41. – P. 25-28.
2. Zhichkin A. E. On peculiarities of psychological research on the Internet / A. E. Zhichkin. – Psychologicheskyy Journal. – 2000. – T. 21, № 2. – S. 75-78.
3. Maximova N. Socio-psychological aspects of addictive behavior among adolescents and young people / N. Maksimova, S. V. Tolstoukhova. – Kyiv, 2000. – 200 p.
4. Psychological of dependence: a reader / [comp. K. V. Selchenok]. – M. : Harvest, 2004. – 592 p.

Надійшла до редколегії 27.04.14

А. Мелоян, канд. психол. наук, доц.

Донбасский государственный педагогический университет, Славянск

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПРОЯВЛЕНИЯ ИНТЕРНЕТ-ЗАВИСИМОСТИ В ЮНОШЕСКОМ ВОЗРАСТЕ

В статье проведен теоретический анализ и экспериментальное исследование, раскрывающие психологические особенности проявления интернет-зависимости в юношеском возрасте. Автором выделены некоторые факторы, негативно влияющие на проявление психологической автономии от интернет-пространства в юношеском возрасте.

Ключевые слова: киберпространство, интернет-зависимость, аддиктивное поведение, стратегии самоутверждения, волевой потенциал.

A. Meloyan, Ph. D., assoc. prof.

Donbass State Pedagogical University, Slovyansk

PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF MANIFESTATION OF INTERNET ADDICTION IN TEEN-AGE

The article provides theoretical analysis and experimental study which reveal the psychological characteristics of manifestation of internet addiction in teen-age. Author mark some factors negatively influencing on psychological autonomy from internet space in adolescence.

Keywords: cyberspace, internet addiction, addictive behavior, self-esteem strategy, strong-willed potential.

УДК 159.923.32

Э. Помыткин, д-р психол. наук, проф.

Институт педагогического образования и образования взрослых НАПН Украины

ПРОЦЕСС СОЦИАЛИЗАЦИИ В КОНТЕКСТЕ ДУХОВНОГО РАЗВИТИЯ ЛИЧНОСТИ

Раскрывается сущность социализации в соотношении с процессом духовного развития личности. Анализируются смыслообразующие категории духовности, мотивы и психологические механизмы как составляющие психологической модели процесса духовного развития личности. Приводятся примеры неконструктивной и конструктивной социализации, которая предполагает ориентацию на духовные идеалы, смыслы и ценности.

Ключевые слова: социализация, духовное развитие, личность, смыслы, ценности.

Под понятием социализации подразумевают, как правило, усвоение социального опыта, приобщение индивида к ценностям общества, приобретение общественно одобряемых форм поведения, необходимых для нормальной жизни в обществе. Следует заметить, что это усвоение приветствовалось разными социальными системами и их лидерами, поскольку приобщен-

ность молодого поколения к ценностям существующей системы является гарантией её дальнейшего существования, а значит – спокойной старости её основателей. Ресоциализацию можно рассматривать как повторный процесс неудачной социализации личности.

Что же происходит с самой личностью, её внутренним миром в процессе социализации, как этот процесс